

ZPRÁVY KVM

(ZPRÁVY SLUKO)

Olomouc

VYDÁVÁ

KRAJSKÉ VLASTIVĚDNÉ MUSEUM V OLOMOUCI

Září - Říjen 1957

Číslo 74

K VELIKÉMU VÝROČÍ

Bez nadsázky, celý svět vzpomíná v listopadových dnech 40. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. A každý národ, každý stát i každá společenská třída přirozeně přistupuje k tomuto výročí ze svých posic. Náš národ má to štěstí, že může vzpomínat té věkopamátné události jako národ svobodný, svobodný proto, že mu k této svobodě pomohly nejen zbraně slavné Rudé armády, ale i marx-leninské učení, které byvši v Sovětském svazu rozvinuto v teorii i praxi, ukázalo i našemu státu, jak využít výsledků Velikého října k budování socialismu. A to si uvědomujeme zvláště dobře v těchto dnech všennárodní diskuse o dopise ÚV KSČ všem pracujícím naší vlasti. Tvořivé osvojování si marx-leninské teorie na všech úsecích života a její uvádění v praxi, čerpání z čtyřicetiletých sovětských zkušeností a jasná generální linie naší strany umožnily našemu lidu velké dílo socialistické výstavby. Vždyť ty výsledky, jichž bylo dosaženo za 12 let lidovědemokratického Československa, jsou tak obrovské, že každý velmi dobře ví, že by jich nemohlo býti dosaženo v období kapitalismu za sebelepší konjunktury. A tak my dnes už víme, že je to nikoli vidina, ale nejskutečnější skutečnost, že máme socialismus u nás už na dosah ruky. A právě proto ÚV KSČ předkládá v období oslav Velké říjnové socialistické revoluce k veřejné diskusi bohatě nabádatý dopis, v němž zve všechny občany k tomu, aby přinášeli podněty a návrhy, jak úspěšně a co nejrychleji dovršit socialistickou výstavbu naší vlasti.

Po těch posledních 12 letech našich dějin už víme docela jasně, že v socialismu je naše síla.

Jestliže i my, musejní a vlastivědní pracovníci vděčně vzpomínáme toho památného 7. listopadu 1917, nečiníme tak snad jen z objektivistické historické profese. My si právě jako v l a s t i v ě d n í pracovníci uvědomujeme, že tehdy bylo započato dějstvo, které má daleko širší dosah než jen ruský nebo sovětský: že teprve vítězstvím VŘSR byly položeny základy k pravé svobodě světa a k bratrskému soužití všech národů. A že pod paprsky tohoto východního říjnového slunce zraje i nyní naše vlast do nebývalé slávy a krásy. Nu a právě z toho musí mít velkou radost každý skutečný vlastivědný pracovník. Právě při četbě dokumentů o socialistické výstavbě naší vlasti rozeznává se v nás slovo Majakovského. Vždyť i my stojíce uprostřed grandiosního díla a vidouce jeho solidní kořeny a první už i plody, můžeme s tímto básníkem-revolucionářem opakovat jeho slova do poslední písmenky pravdivá: že velebíme tu zem, která je a třikrát tu, která bude.

Bylo by ovšem málo spokojit se jen s tímto velebením. Je třeba se i účastnit díla.

A právě dopis ÚV KSČ přímo k tomu pobízí, abychom se sami sebe ptali, jak jsme se až dosud podíleli na té výstavbě socialismu na ideologické frontě, v jakém stavu připravenosti nás zastihuje strana svou výzvou k všennárodní diskusi o našem podílu

na dovršení socialistické výstavby naší vlasti. To jsou otázky, které jsou důvodem k tomu, abychom i na svých pracovištích vážně přemýšleli o své práci. A právě hojnost poučení o té veliké cestě sovětského lidu, kterého se nám dostává v těchto dnech, nám pomáhá znovu pochopit, jak velkou úlohu sehrálo marx-leninské učení o přírodě i společnosti, jak velikou tvůrčí silou je ideologie, jaké obrovské poslání má nadstavba při vytváření socialistické základny. Museum jako jedna z institucí nadstavby je přímo povoláno k tomu, aby se specifickými prostředky vědecko osvětové práce aktivně účastnilo té kulturní revoluce, kterou prožíváme současně s úsilím o socialisaci vesnice i výstavbu průmyslu. A kolik tu máme poučení ze Sovětského svazu! Jak nás poučuje heslo *K r a j e v ě d ě n í j e* ve Velké sovětské encyklopedii, ÚV VKS(b) už 13. prosince 1930 se obrátil na ÚV komunistických stran národnosti Sovětského svazu zvláštním dopisem, v němž vybízí k všestranné podpoře vlastivědné práce. A že v tom dopise jsou v jádru obsažené směrnice pro budování expozic vlastivědných museí, o které se opírá i práce Serebrannikova, Maněvského a další. I sborník překladů *Z práce sovětských museí*, vyšlý nedávno u nás, i další literatura nám dává bohaté poučení o tom, jaká je v SSSR péče o musea, a i jak podnětně je tato práce vykonávána.

Nechci dnes předcházet výsledky diskuse o dopise ÚV KSČ v našem ústavě, tolik je však jisté, že jak tento dopis, tak i sovětské zkušenosti nás vedou k tomu, abychom si uvědomili a pak důsledně prosazovali ideologickou pevnost své práce především, abychom viděli svou práci jako činnost politickou v nejkrásnějším slova smyslu uprostřed té kulturní revoluce, kterou prožíváme a již se musíme plně zúčastnit, abychom ji dále vhodnými organizačními prostředky, dovedli zvládnout, abychom ještě více byli ve spojení s dnešním děním hospodářským, jak je povinností nadstavby. abychom zvláště hledali aktivisty na závodech a v JZD a abychom získávali pro svou práci mládež a pomáhali jí najít činnorodou lásku k vlasti. Světodějný Velký říjen, který započal historický zlom v dějinách lidstva a po prvé nastolil epochu skutečného humanismu tím, že zbavil svět hrůzného vykořisťování člověka člověkem, ten Velký říjen se stal požehnáním lidstva. A naše úsilí nemůže být jiné, než zúčastnit se plně i u nás spolupráce na dovršení výstavby socialismu v naší vlasti, k níž nás v duchu odkazu Velké říjnové socialistické revoluce důvěryplně zve naše strana. Neboť v socialismu je síla i krása, ale i spása světa a tím i naší vlasti. jkz

Metodické otázky budování expozic z nejnovějšího období historie

Způsob budování expozic Krajského vlastivědného musea není zdaleka ještě vyřešen. Jsou stanoveny všeobecné zásady, jsou zformulovány obecné these, stále ale ještě chybí jejich praktická aplikace v musejních síních. Chybí ale rovněž i podrobné rozpracování metodiky výstavby jednotlivých oddělení. A toto rozpracování je podle mého názoru nutné, protože každé oddělení se musí řídit vedle obecných zásad i zásadami, platnými jen pro ně samotné, zásadami, vycházejícími ze specifičnosti práce toho kterého oboru.

V této úvaze se chci pokusit vystihnout onu specifickou problematiku práce oddělení kapitalismu a dělnického hnutí a metodické prvky výstavby jeho expozice. Troufám si tvrdit, že instalace právě této expozice bude narážet na větší potíže a překážky, že zde bude daleko více nejasností než v odděleních jiných.

O politickém a ideovém, vědeckém či osvětovém významu expozice oddělení kapitalistické republiky a okupace není nutno mluvit. Jejím úkolem je vyjádřit musejním způsobem nejdůležitější otázky politického, hospodářského i kulturního vývoje kraje v daném období.

Objevuje se řada otázek a problémů — rázu praktického i theoretického. Pokusím se je seřadit podle jejich významu a důležitosti. Přirozeně, že jakákoliv odpověď na kteroukoliv otázku bude v současném stadiu studia pouze prozatímní a ani moje pokusy o řešení si nečiní nároky na definitivnost.

V první řadě jde o materiál a jeho sběr.

V současné museologické literatuře se preferuje — a jistě zcela správně — materiál hmotný a originální dokumenty před kopiemi a doplňkovým materiálem všeho druhu. Vezmeme přírodní vědy, archeologii — pracují výhradně s hmotným materiálem. Textová část spolu s mapkami, grafy atd. bude pouze doplňovat a jistě bude v menšině. Historie nejnovějšího období bude stále zápolit s nedostatkem hmotného materiálu. Vezmeme i poměr mezi historií feudalismu a naším obdobím. Když pomí-
neme větší přitažlivost materiálu starého několik století proti materiálu novému, zůstane stále ještě zásadní rozdíl v náplni expozic.

I sběr materiálu ukazuje specifické potíže. Zdálo by se, že pro nové období jsou zde široké možnosti. Žije řada pamětníků, kteří mají jistě doma potřebné a vhodné dokumenty. Co je tedy snažšího než je od nich získat. Ve skutečnosti není věc tak jednoduchá a snadná. Většina, ba takřka všichni ti, kteří podobné dokumenty vlastní, se s nimi budou neradi loučit. Materiály, připomínající jim události, jichž byli sami svědky nebo účastníky atd., mají pro ně osobně velikou cenu a při nejmenším nebudou tito vlastníci cítit potřebu předávat je muzeím. (Tento skepticismus je potvrzen zkušeností, třebaš malou a krátkodobou.) Archivy a jiné veřejné instituce, u nichž by vhodné originální materiály mohly být uloženy, se jich rovněž nechťejí, nemohou a nebudou zbavovat. Vlastní musejní fondy budou ve většině případů velmi chabé a mezerovité. Nelze se divit. Jde o minulost, která byla před krátkou dobou přítomností a musea starého typu při své orientaci do minulosti neshromažďovala materiál současný. Zde je další nevýhoda musejní práce v nejnovějších dějinách proti jiným oborům, které mohou těžit ze starých, mnohdy řádně a systematicky vedených musejních sbírek.

Je zřejmé, že z těchto ne právě příznivých skutečností, budeme muset pro musejní práci, pro budování expozic vyvodit patřičné závěry, které pomohou zacelit mezery, vzniklé nedostatkem materiálu. Bude nutno najít takový způsob práce, který by vyhovoval zároveň moderním museologickým požadavkům i snaze po úplnosti.

Zde jsme u další otázky: jak se vyrovnat se zásadou předmětnosti expozice při známém nedostatku hmotného materiálu, když konstatování, že každé thema nelze vyjádřit čistě musejními prostředky¹⁾, nás asi nezabaví povinnosti vyjádřit je vůbec a v žádném případě neznamená, že bychom se mu mohli vyhnout.

S tímto problémem pak souvisí další: otázka souvislého zachycení politického, hospodářského a kulturního vývoje kraje v daném období. I to, jak sladit záležitosti celostátního významu se záležitostmi kraje zůstává stále problémem. Redukovat tyto krajové záležitosti pouze na ohlas celostátních událostí by bylo jistě nesprávné. — V praxi by tento postup byl asi vyjádřen tím, že na př. určité provolání strany by bylo převzato ze *Stráže lidu* a nikoli z *Rudého práva*, kde bylo původně otištěno. Bylo by sice použito krajového materiálu, ten by ale nevystihoval specifické rysy kraje. — Přitom je ale nutno se vyhnout nebezpečí odtržení krajového vývoje od vývoje celostátního.

Při odpovědi na nadhozené otázky je nutno vycházet především z účelu a poslání musejní expozice i muzeí samých, spojit osvětové poslání s vědeckým, nezapomínat na specifičnost musejní práce a specifický vývoj kraje.

Pro sběr materiálu vyvstává do budoucnosti naléhavý úkol: zajistit si aktiv stálých spolupracovníků z řad zájemců o vlastivědnou práci a provádět soustavný a systematický průzkum a sběr materiálu u pamětníků. Jen tak zajistíme hodnotný a originální materiál jak pro expozice tak i pro studijní sbírky. Vytvořením aktivu spolupracovníků bude nejen zajištěno soustavné obohacování sbírek (doufám, že nezůstane jen při tomto přání), ale bude z jisté části splněn i jiný úkol musea — vědecko-osvětová činnost.

Pro ostatní otázky se nedá načrtnout nějaký stálý recept. Faktem je, že neustále budeme nuceni podrobovat se materiálu. Vždy bude nutno vycházet ze specifčnosti

¹⁾ Srv. V. J o c h m a n, K ideologickým základům expozice vlastivědného musea IV, *Zprávy KVM Olomouc*, č. 72, str. 68.

kraje. Co to znamená? Vezmeme-li thematickou strukturu KVM Olomouc pro dané období, vidíme, že sama nutí k tomu, aby expozice vyjadřovala promítnutí celostátních událostí v rámci kraje, že se omezuje pouze na zachycení ohlasu těchto událostí v kraji. Půjde tedy v našem konkrétním případě o to, jít proti thematické struktuře. Ta totiž ve velké většině případů nevychází vůbec z vývoje kraje, ale je pouze v nejhrubějších rysech vyjádřením celého vývojového procesu v daleko širším rámci.

Je přirozené, že nesmíme odtrhovat vývoj v kraji od vývoje v celé republice, převládat ale rozhodně musí krajový materiál nikoli ilustrativního rázu. Jak dosáhnout tohoto sladění dvou linií. Domnívám se, že je to možno tak, když dvěma či třemi exponáty spolu s textem vystihneme hlavní problematiku tematu a zbytek věnujeme zachycení nejzávažnějších událostí v kraji.

Mluvme konkrétně. V oddílu G. VII. thematické struktury se na př. požaduje vyjádření poválečné krise a vlny nezaměstnanosti. Toto thema lze vyjádřit různě. Lze sesbírat a zjistit všechna čísla o nezaměstnanosti v kraji a lze seřadit za sebou chronologicky zprávy o všech stávkách v daném období. Tento způsob má řadu nevýhod, z nichž nejzávažnější je ta, že expozice tohoto druhu bude únavná a nudná. Výhodnější a pro diváka přitažlivější a zajímavější bude, když vybereme jednu konkrétní stávku, seženeme a vystavíme úplný materiál, který zachytí průběh stávky. Tak bude možno ukázat i průběh stávky, podtrhnout revoluční úlohu KSČ, ukázat na zradu reformistů i na postup státních orgánů, zaměstnavatelů i státní moci. Čas od času lze tyto exponáty nahradit jinými a dané otázky ukazovat na jiném případě. Tento způsob je jistě výhodnější i pro veřejnost i pro badatele, kteří naleznou tak podrobnější materiál. Přirozené, že odpovědný pracovník musí mít přehled a vědět o materiálu k dalším podobným událostem. Pokud jde o druh materiálu, nebude se v obou případech příliš lišit. Většinou půjde o materiál plošný, papírový, v druhém případě však bude mít větší přitažlivost, zajímavost, politickou účinnost a bude dosaženo větší, třebaže ne maximální vědecké správnosti a přesnosti. Jistě i zde bude záležet na bohatství materiálu a jeho charakteru, jsem ale přesvědčen, že tímto způsobem budeme muset expozici budovat a touto cestou se pustit při sběru materiálu.

Shrnout lze asi tímto způsobem: bylo by chybou ulpívat dogmaticky na chronologické popisnosti, ale je třeba při samozřejmém zvládnutí celé problematiky vybírat ony typické a charakteristické případy, které vyjadřují základní tendence doby a ty vyjádřit co možná podrobně. Pokud se týče materiálu, budeme se zatím muset smířit s tím, že v expozici historie kapitalistické republiky bude převažovat materiál plošný, z velké části neoriginální, texty a grafy. Vlastní musejní prostředky budou nejspíš pouze ve formě doplňků. Nedomnívám se však, že by tím byla nějak podstatně snížena účinnost expozice.

Nejllepší odpovědí na všechny otázky bude přirozeně expozice sama a zkušenosti z jejího budování a instalace podstatně přispějí k jejich řešení. Na základě těchto zkušeností bude možné určitě konkrétnější zásady vyslovit. Tato úvaha pak chce být jen příspěvkem k prozatímnímu vyjasnění základních otázek a pobídkou k diskusi o nich.

Vladimír L e s á k

Čelný vědecký spolupracovník KVMO Dr Sc. Jan Kabelík zaslal redakci Zpráv KVMO k otištění dvě reprodukce, jejichž posouzení (souvislost či náhodu?) ponecháváme odborným kruhům. První vyobrazení znázorňuje postavu čaroděje z jeskyně Des trois frères v Dodogni (otištěno v *Naši přírodou*), dřevoryt je reprodukován z *Historia animalium* 1551.

K vydání I. svazku musejní Ročenky

Se značným zpožděním vyšla konečně *»Ročenka museí Olomouckého kraje«*, svazek I. za rok 1955. Jejím vydáním jsme nechtěli jenom rozmnožit řadu - v době, kdy jsme ji začali připravovat chudou, v poslední době zase naopak živelně narůstající místy až překotně - musejních a vlastivědných publikací. Jejím vydáním jsme sledovali přesně vymezené cíle, měla a má mezi našimi existujícími i budoucími publikacemi přesně určené místo.

Především jí chceme vědomě navazovat na v minulosti tak rozšířenou formu musejních ročenek, které podle našeho přesvědčení mají v musejní práci důležité místo. Přirozeně, že jejich obsah i forma musí být na novém, vyšším stupni, odpovídajícím nové úrovni našeho musejnictví. Proto jsme se především snažili odstranit ideologické vady starých ročenek a dosáhnout co možná nejvyšší vědecké úrovně. Hlavním úkolem podobných ročenek je zachytit stav museí v dané etapě jejich vývoje, což u naší ročenky znamená, že musí být jasným odrazem hlubokého procesu přeměny našich museí z instituce nadstavby buržoasní v instituci nadstavby socialistické. K tomu je přirozeně třeba vědomě usilovat o proletářskou třídnost a stranickost, vědomě se snažit, aby v ní došla jasného výrazu socialistická ideologie. Dále to znamená soustředit se především na hlavní, rozhodující úkoly toho kterého období: to byly u nás v období nedávno minulém otázky organizační a nyní je to budování nových expozic.

Toto ideologické zaměření musí dojít, a jak jsme přesvědčeni také došlo, odrazu v samé struktuře ročenky, již se dosti podstatně liší od ročenek dřívějších. Vedle přehledu o činnosti museí v letech 1945-1955 (dr. Jar. K a n y z a) a jejich zhodnocení s nových hledisek (dr. Vlad. J o c h m a n) věnujeme největší část ročenky uveřejnění konkrétních museologických a musejních materiálů z práce našich museí, zaměřených pochopitelně k dvěma uvedeným hlavním úkolům. Má to podle našeho názoru značný význam, protože jiné možnosti publikace těchto materiálů prakticky není. Jaký význam má jejich publikování pro výměnu zkušeností a pro rozvoj museologické práce vůbec, není snad třeba zdůrazňovat. Je zde otištěn výhledový plán výstavby expozic museí 1956-1960 v Olomouckém kraji a organizační řád krajského vlastivědného musea v Olomouci. Výměně zkušeností při budování expozic slouží otištění směrnice KNV Olomouc pro budování expozic okresních museí, ideového návrhu expozic pobočky okresního vlastivědného musea v Uničově, tematické struktury expozic okresního vlastivědného musea v Bruntále a krajského vlastivědného musea v Olomouci. Navazujeme jimi na řadu statí, uveřejněných v poslední době v našich Zprávách i jinde, především na články V. Jochmana, jejichž praktickou aplikací vlastně jsou. V těchto materiálech vidíme jedno ze dvou hlavních téžisek naplně ročenky nového typu. Theoretické museologické články zatím neotiskujeme - vývoj ukáže, mají-li v naší ročence místo. Zatím se nám zdá, že patří jinam. Doplněním této části je podstatná část obrazové přílohy, zachycující musejní budovy, výstavy, instalace a jinou činnost museí za uplynulé období.

Druhou hlavní částí ročenky je vědecké zpracování musejních sbírek. Přinášíme zde metodický článek dr. Vlad. Strnada o depositáři geologických vědních oborů KVM Olomouc, zprávu doc. dr. Vlad. Kalabise o nálezu tortonské makrofauny v Kostelci na Hané, článek Josefa Horkého, spolupracovníka pobočky OVM v Mohelnici, o středověkých zásobnicích ze sbírek mohelnického musea a článek Růženy Hrbkové, spolupracovnice Krajského vlastivědného musea, o habánské keramice. Mezi řadou drobnějších příspěvků dr. Josefa Skutíla, zachycujících prehistorické sbírky KVM, zaslouží pozornosti zpracování několika významných neolitických figurek moravských. Václav Burian publikuje ze sbírek KVM kolo z houfnice, které umísťuje do doby husitské. Zhodnocení a výběrový soupis archivní sbírky Vlastenického spolku musejního v Olomouci podávají pracovníci Státního archivu v Janovicích dr. Fr. Spurný, dr. Jan Bistřický a dr. Jar. Mezník spolu s Václavem Burianem. - Máme za to, že v budoucnosti bude třeba věnovat tomuto oddílu ročenky

ještě značně větší pozornost, že zde budou publikovány v podstatně větším rozsahu nejen práce, zpracovávající jednotlivé sbírkové předměty, nýbrž i celé úplné nebo výběrové soupisy jednotlivých sbírek, v zahraničních museích běžné. Za vážný nedostatek považujeme také skutečnost, že okresní musea a jejich sbírky jsou v tomto oddíle zastoupena zcela nedostatečně.

Kdežto v uvedených částech vidíme podstatnou náplň naší ročenky, vznikla třetí část vlastně jako východisko z nouze. Přinášíme zde vědecké práce musejních a vlastivědných pracovníků našeho kraje, především pracovníků okresních museí a vlastivědných kroužků, pro něž nebyly a dosud vlastně stále nejsou jiné publikační možnosti. Máme však za to, že si tento oddíl zachová svůj význam, i když tu budou publikační možnosti jiné (krajský vlastivědný časopis nebo časopisy jiné a pod.), hlavně pro práce většího rozsahu a větší vědecké hloubky, které pro otištění v především populárně zaměřených publikacích nebudou dosti vhodné. Také náš Sborník se bude takto moci soustředit na zralejší a syntetičtější práce a takto podstatně zvýšit svou vědeckou úroveň. I. svazek přináší práce M. Kudly o tesařících na Olomoucku, dr V. Tichého o moudivláčcích v okolí Tovačova, zprávu Fr. Gintra z Přerova o ornithologickém výzkumu Moravské brány, pracovníka brněnské pobočky archeologického ústavu Čs. akademie věd dr R. Tichého o archeologickém průzkumu u Mohelnice, článek ing. J. Janáčka o sídlišti diluviálního lovce na Kosíři, správce pob. OVM v Čelčicích J. Dostála o archeologických nálezech v Čelčicích, Bohumila Štěgra z Kojetína o nálezů mincí, správce OVM Litovel prof. K. Sedláka k dějinám utrakvismu v Litovli a tři práce z dějin dělnického hnutí v kraji: správce OVM Šternberk J. Valíčka o dělnickém hnutí na Šternbersku, M. Navrátila, správce musea v Kojetíně, a Elišky Matoušové o dělnickém hnutí na Kojetínsku a článek dr V. Janouška z Prostějova k dějinám Písně práce. Přes pochopitelně nestejnou úroveň jednotlivých prací ukazuje tento oddíl, že jsou v našich museích - i těch nejmenších - možnosti a předpoklady pro dobrou vlastivědnou práci i s vědeckými ambicemi. Pracovníci okresních museí a ostatní dobrovolní pracovníci mohou tak přinést spoustu dosud neznámého materiálu. Je jen třeba, aby se této práci věnovali i tam, kde dosud mlčí, a aby příští číslo přineslo příspěvky ze všech museí v kraji.

Jako poslední část přenášíme do ročenky bibliografii krajské literatury, jejíž první dvě části byly uveřejněny v našem Sborníku. Tato bibliografie by měla soustavně zachycovat vše, co bylo o kraji napsáno, čímž by jistě byla platným pomocníkem vlastivědné práce.

Uveřejněním prací zemřelého Josefa Otruby, bývalého ředitele přírodovědeckého musea olomouckého a dlouholetého redaktora přírodovědecké části Časopisu vlasteneckého spolku musejního, o květeně údolí Romže, a dr M. Remese, vynikajícího olomouckého paleontologa a vlastivědného pracovníka, také dlouholetého redaktora ČVSM, který se právě dožil devadesáti let, se přiznáváme k naší pokrokové vlastivědné tradici a v jejich osobách vzdáváme čest všem zemřelým i dosud žijícím pokrokovým vlastivědným pracovníkům z Olomouce i odjinud. Bylo by si přát, aby tito zasloužilí pracovníci, jichž mnoho dosud mezi námi žije, se ještě intenzivněji než v uplynulém období zúčastnili rozvoje vlastivědné práce, již svými bohatými zkušenostmi a svou láskou k ní mohou ještě mnoho dát.

Ještě jednoho významného rysu naší ročenky je třeba si všimnouti: že jde totiž o ročenku krajskou. Do jisté míry to bylo také východisko z nouze v době, kdy nebylo možné, aby jednotlivá musea vydávala sama. Máme však za to, že si krajská ročenka zachovává platnost i dnes, kdy publikační možnosti jsou podstatně uvolněny, a že si ji zachová i v budoucnosti. Vyplývá to jistě už z podstatně změněné organizační struktury našeho musejnictví, které zřízením krajských museí dostalo pevná organizační centra, jakých dříve nemělo. Nebude jistě ani v budoucnu možné, aby se každé okresní museum i pobočky pokoušely samostatně publikovat, jak jsme toho u jisté části našich pracovníků svědky už dnes. Výsledkem by byla inflace vlastivědných publikací, nesoucí nutně za následek snížení úrovně, nehledíc k otázkám od-

běratelů, papíru, finančních nákladů a pod. Rozumná koordinace této práce, pro níž přirozenými jednotkami jsou dnes kraje, přinese podstatně více všem museím. Tím ovšem nechceme říci, že okresní musea nemají vůbec samostatně publikovat - ale jistě jen tam, kde si to situace přímo vyžaduje a kde jsou pro všechny podmínky a možnosti. A zvláštní opatrnosti je třeba u periodik všeho druhu, ať jde o skutečné časopisy, nebo o ročenky, periodické sborníky a pod. Účelem tu jistě není rozmělnit vlastivědnou práci do nepřehledné spousty publikací nízké úrovně, zhoršujících navíc hospodářskou a materiálovou situaci, nýbrž vytvořit optimální publikační síť, kryjící potřebu publikací s maximální ekonomičností (jak v hospodářském, tak obsahovém smyslu). Požadavek efektivnosti platí i zde, i když v poněkud jiném, ne úzce hospodářském slova smyslu.

Pokusil jsem se objasnit smysl i cíle naší ročenky. Jsem přesvědčen, že má své logické a zákonité místo ve struktuře vlastivědných a musejních publikací. Bylo by ovšem hrubou chybou, kdyby někdo z uznání jejího významu chtěl vyvozovat pochybnosti o jiných našich publikacích. Každá z nich (i z těch, které dosud nevycházejí) má své vymezené poslání a své místo a navzájem si nekonkurují, ale doplňují se: Sborník s roční periodicitou ve dvou řadách je určen pro zralejší a syntetičtější vědecké práce, týkající se kraje, Ročenka na jedné straně pro specificky musejní problematiku a na druhé straně pro potřebu pracovníků OVM i vlastivědných kroužků k publikování prací většího rozsahu a vědecké hloubky, Zprávy pro drobnější aktuální práce regionálního i metodického obsahu a pro věci, které z různého důvodu vyžadují rychlého publikování, současně však nezapadají do populárního charakteru vlastivědného časopisu, a konečně krajský vlastivědný časopis populárního charakteru, jehož vydávání snad na sebe také nedá dlouho čekat. Do této soustavy jistě dobře zapadnou i jednotlivé publikace z okresů, pokud se jich ukáže skutečná potřeba.

A na konec technické údaje: Ročenka má 240 stran textu a 33 stran obrazových příloh na křídě (kromě obrázků v textu). Redigoval ji dr. Vlad. J o c h m a n, obálku navrhla Božena H u b á č k o v á. Vyšla v nákladu 660 výtisků. Šitá brožura stojí 30 Kčs. Vzhledem k malému nákladu bude jistě velmi brzy rozebrána; kdo má o ni zájem, ať si ji proto rychle objedná v našem museu. Vlad. J o c h m a n

O nálezu pyromorfitu v Horním Benešově

Na jedné z exkursí do hornobenešovského devonu povšíml si podepsaný Vl. Strnad na haldách Nové Jámy I zelených minerálních povlaků, jež určil R. Sládek jako nerost pyromorfit, dosud neznámý v Horním Benešově. První nález byl učiněn v říjnu 1956, řada dalších vzorků byla získána ve vynikajících exemplářích ještě v témže roce a v roce letošním. Pyromorfit se vytvořil v silně rozrušených partiích tufitů nebo v jejich směsi s rohovecovitým křemenem, a to jako produkt větrání v gosanové zóně sulfidického ložiska formace Pb-Zn ve větším množství. Vyskytuje se tu převážně v podobě žlutozelených krystalických povlaků, doprovázen často limonitovým okrem. Vytváří ponejvíce polokulovité a ledvinité agregáty, složené z drobných krystalků, obvykle v paralelních srůstech, často se vyznačujících druzovitým povrchem. Jeho krystalky se také někdy seskupují ve snopkovité, paprscité nebo svazkovité shluky, při čemž samostatná krystalovaná individua jsou vzácnější. Drobné šestiboké sloupečky, zúžené v jehlice, vyrůstající ze zmíněných agregátů, jsou omezeny toliko ploškami jednoduchých tvarů. Ve svislém pásmu převládá prvořadě prisma [1010], jehož hrany jsou otupeny uzoučkými ploškami druhořadého prismatu [1120]; terminální ukončení je tvořeno většinou basí a na několika krystalcích byly též indentifikovány úzké plošky základního jehlanu [1011]. Pod mikroskopem je pyromorfit z Horního Benešova světle žlutozelený, s dobře patrným pleochroismem, při čemž maximální absorpce je podle optického směru ω , je opticky negativní se slabým dvojlomem a vysokým indexem světelného lomu; maximum podle

Pyromorfit z Horního Benešova.

směru ω . Chemickými zkouškami bylo dokázáno Pb, P i Cl. Aby bylo zjištěno, zda jsou v chemismu pyromorfitu obsaženy i některé jiné isomorfní složky včetně stopových prvků, byla provedena jeho spektrální analýza s tímto výsledkem: nad 1% = Al, Pb; 1–0,1% = 0; 0,1–0,01% = Ag, Fe, Mg; pod 0,01 (stopové prvky) As, Ca, Cd, Cu, Mn, Si. Negativní: Au, Ba, Bi, Cr, Ga, Ge, Hg, Mo, Na, Ni, Sb, Sn, Ti, V, W, Zn. Uvedené určení provedl R. Sládek v laboratořích mineralogického oddělení krajského musea v Olomouci, spektrální analýzu provedl Českomoravský rudný průzkum, n. p. v Rýmařově. Na připojeném obrázku – jednoho z typických vzorků, uložených ve sbírkách min. odd. krajského musea v Olomouci, je zachycen pyromorfit z Horního Benešova v popisovaných agregátech.

Radomír Sládek - Vladimír Strnad

O dalších nalezištích devonské fauny ve šternbersko-hornobenešovském pruhu

Při průzkumu v devonu v okolí Šternberka našel v r. 1956 V. Barth a zpracoval V. Strnad nové nálezy devonské fauny z lokalit dosud v literatuře neuváděných. Nálezy byly učiněny na pravém břehu údolí „Kamínka“, asi 1 km severovýchodně od Babic, dále u starého horního díla Robert asi 600 m jihovýchodně od posledních domků obce Řídče, a na haldě starého železnorudného dolu Hugo v okolí hájovny mezi Krapčicemi a Komárovem. S výjimkou poslední lokality, kde byly fosilie nalezeny ve vápencích, jsou zkameněliny z ostatních výše uvedených lokalit zachovány v navětrávaných jílovitých břidlicích téhož typu, jaké popsal R. KETTNER, 1939, ze známé de-

vonské lokality chabíčovské (viz o tom naposledy ve Zprávách KVM č. 72, str. 71, r. 1957). Fosilie jsou velmi špatně zachovány, v některých případech poskytnou však nasbírané úlomky i druhově určitelné exempláře. Nejčastější jsou zbytky tentakulitů, z nichž se dosud podařilo určit rody *Styliolina* KARPINSKIJ, 1884, a *Nowakia* GUERICH, 1899, vzácně se vyskytují neurčitelné zbytky lilijic (otisků článků stonků). U horního díla Robert, byl učiněn rovněž zajímavý nález velmi špatně zachovaného limonitovaného pygidia, které s největší pravděpodobností lze přičíst z Chabíčova známému druhu *Phacopidella* (*Denckmannites*) *micromma* (A. ROEMER, 1854). Jílovité břidlice, v nichž jsou silně limonitované zbytky ve většině případů, jsou petrograficky zcela shodné s tentakulitovými břidlicemi, popsány z Chabíčova R. KETTNEREM, 1939. Vápence z důlní míry Hugo (odkud uvádí zbytky schránky tentakulita z leptochloritové rudy J. PETRÁNEK, 1951), jsou jednak žlutošedé, bituminosní, s častými zrny pyritu; v těchto vápencích jsou schránky tentakulitů až 2 mm dlouhé, všesměrně orientované, vyplněné v průřezu kalcitem (v řezech napříč radiálně paprscité agregáty), jednak jsou zde zastoupeny šedé vápence tufitické, v nichž byly organické zbytky zjištěny pouze ve výbrusech. V těchto vápencích byla zjištěna mikroskopicky příměs chloritu, ilmenitu a krychle krystalků pyritu, patrné i makroskopicky. O výsledcích studia připravují podepsaní souhrnnou zprávu.

Vojtěch Barth — Vladimír Strnad

RITTBERG

Čelechovský devon je ve starší odborné literatuře — především německé — znám hlavně pod názvem Rittberg, podle malé osady, jejíž české jméno je Kapla, případně Čelechovská Kapla. Dlouho jsem se marně pokoušel vypátrati, odkud ten zvláštní německý název je. Olomoucký historik profesor V. Nešpor mi řekl, že jeho původ třeba hledati v době pozemkové reformy, ale něco bližšího nepodařilo se vypátrati.

Brzy po r. 1945 četl jsem v knize J. J. STANKOVSKÉHO *Kronika divadla v Čechách*, věty: „Okolo r. 1760 pokusil se o zhotovení původní národní operety učitel Schreyer. Několik operet v nářečí hanáckém sem tam provozováno, nejvíce v moravských klášterích. Jedna z nich dávána též ve Vídni v domě knížete Rittberga. Též premonstrátský kněz Mauricius, taktéž Moravan, zůstavil prý dvě operetky“. Jméno Rittberg ve spojení s hanáckou operetou mne nemálo překvapilo. Tenkrát sbíral v Olomouci dr. Vladimír Gregor, zabývající se horlivě dějinami moravské hudby, všechny podrobnosti, týkající se toho oboru. Na moji radu obrátil se přímo na archiv města Vídně dotazem na nějaké bližší zprávy o knížeti Rittbergovi. Došla jen stručná odpověď, že jeho panství drželi po něm Kounicové.

Dalším pátráním o tomto rodu zjistil jsem následující: Maxmilian Ulrich hrabě Kaunic, nar. 1679, byl synem hraběte Dominika Ondřeje Kaunice (nar. 1655, † 1705) a Marie Eleonory, hraběnky Šternbergové († 1706). Od roku 1720 do 1740 zastával úřad moravského zemského hejtmana, v té době konány pokusy o splavnění řeky Moravy, zřízena v Olomouci stavovská akademie, vystavěna císařská silnice Brno — Olomouc, regulovány berně atd. Jeho choť byla dcerou posledního hraběte Ferdinanda Maxmiliána z Rittbergu, dostala věnem hrabství a Kaunic připojil k rodinnému jménu ještě slovo Rittberg. Zemřel 1746.

Jeho synem byl známý kancléř Václav Antonín Dominik, hrabě Kaunic, nar. 1711. 5. ledna 1764 obdržel rukopisný „Reichsfürstenstands Diplom für den Hof- und Staats-kanzler Wenzel Anton Grafen Kaunitz-Rietberg und für den jedesmaligen Erstgeborenen und Besitzer der unmittelbaren Grafschaft Rietberg“. WURZBACH píše „Rietberg auch Rittberg geschrieben, d'ELVERT důsledně „Rittberg“.

Podle těchto, zde uvedených zpráv soudím, že osada Kapla u Čelechovic pojmenována byla německy Rittberg podle některého člena rodiny Kauniců-Rittbergů v druhé polovině osmnáctého století.

M. Remes

Z olomoucké květeny

S vývojem města mění souběžně svou tvářnost též jeho vegetační kryt. Mnohé druhy rostlin, které tu byly dříve zjištěny, již zanikly, jiné nacházíme na nových stanovištích, kam se „přestěhovaly“ a kde našly vhodné prostředí. A konečně se objevují i druhy nové, do té doby v květeně města nezjištěné. Je přirozené, že nejpočetnějšími prvky jsou rostliny nenáročné — ať už na výživu nebo na jiné vnější podmínky, i odolné vůči stálému poškozování — tedy druhy rumištní, ruderalní.

Jak se mění stanoviště, ukáží na příkladu ostrolistu poléhavého, *Asperugo procumbens* L.; tento teplomilný rumištní druh zjistil již v r. 1903 ČOKA u Hradiska a poté r. 1905 u Povlu. Výskyt u Hradiska potvrdil ještě v r. 1908 J. OTRUBA. Ještě jednou se objevil u Hradiska, v křovinách při zdi, v letech 1929–30. Později bylo však na tomto místě křoví odstraněno a tak lze předpokládati, že zanikl i ostrolist, poněvadž v současné době tu zatím jeho výskyt nebyl zjištěn. Zato již po dva roky se objevuje v hojném počtu v habrovém živém plotě při okraji Smetanových sadů u Nových Sadů, kde vytvářel celé husté trsy. Z tohoto místa patrně se dostal i na další stanoviště, a to za budovou okresního národního výboru, směrem ke Smetanovým sadům.

U Povlu rostla kdysi zplaněle spolu s ostrolistem také další rumištní rostlina, řepeň pobřežní, *Xanthium riparium* ITZ. HER. (ČOKA, 1905). Nové místo má dnes u Holice, poblíže pivovaru, kdežto povelská lokalita vzala patrně za své. Kromě této řepeň se objevila v Olomouci též řepeň durkoman, *Xanthium strumarium* L., kterou jsem našel za zimním stadionem. Na další lokalitu tohoto druhu, mimo Olomouc, mně upozornil náš spolupracovník J. Doležel, a to na návsi v Dubu na Mor.

V Černovíře na prostranství před budovou obvod. rady rostl u nás celkem dosti řídký merlík smradlavý, *Chenopodium vulvaria* L., vyskytující se na území našeho státu v nížinách teplejších oblastí. Merlík smradlavý je nenápadná rostlinka s charakteristickým zápachem. Na naší lokalitě roste v úzkém pruhu, při čemž více než polovina počtu jedinců zůstávala sterilní. Dosud nebyl tento druh merlíku v Olomouci pozorován. Podobně je tomu s jiným druhem merlíku, *Chenopodium urbicum* L., který je rovněž dosti sporadickým prvkem v naší květeně. Merlík městský byl zjištěn v sousedství stanoviště *Xanthium strumarium* za Zimním stadionem, kde vytvořil celou menší porost, se statnými jedinci. Nejbližší lokalita merlíku městského je známa ze Žebračky u Přerova (OTRUBA, 1929). Bylo by záhodno sledovat rozšíření tohoto druhu.

Častějším zjevem je šrucha zelná, *Portulaca oleracea* ssp. *silvestris* THELL., jejíž výskyt se na Olomoucku traduje již od r. 1893 (SPITZNER). V současné době má své stanoviště na písčitých plochách při sportovním stadionu (dř. sokolský stadion), dále na Lazcích u dostihové dráhy a při Dlouhé třídě, na Nové Ulici blíže Pionýrského domu a v zahradách na Povlu ve tř. Karla Marxe. Zvláště na poslední lokalitě se šrucha zelná vyskytuje již více než 7 roků.

Nápadnější rostlinou je plamének přímý, *Clematis recta* L., který roste na svahu levého břehu řeky Bystřičky u mostu (blíže ambulatoria); kryje tu souvisle dosti velkou plochu a bohatě zakvétá.

Boh. Š u l a

Nález vzácných rostlin z okolí Uničova

Procházel jsem v roce 1953 lesy kolem koty 605 v polesí Štrálek za Dlouhou Loučkou několikrát. Až jedné zářijové neděle dostal jsem se na místo, které mne hned zaujalo. Je to polomýtina, svažující se k jihozápadu, nahoře a po stranách uzavřená a chráněná vysokými smrky. Horní a jižní okraj je vrouben hrází navršeného kamene, zbylého tu na více místech v lese po dřívějším dolování rudy. Hráz je pokryta mechem a rostlinstvem, někde křovinami. Pod hrází, skoro uprostřed v jejím horním konci je místo vlhčí vroubené olšemi a jinými listnáči ve dvou skupinkách. Z jara a za vlhčího roku pramen oživuje a voda se pomalu ztrácí ve svahu plném kamenité ssuti a travin.

Upoutala mě dosti ostrá žluť květů v tomto koutku. Statné, až 160 cm vysoké lodyhy zajímavých květů *Telekia speciosa* SCHREB mohutně olistěné, celkem 22 rostlin pěkně rozvětvených, některé i s odkvetlými květy. Od nich se lišily nádherné, stejně bujně vzrostlé popelivky sibiřské, *Ligularia sibirica* CASS, u nás velmi vzácné. Kousek dále byly krásné, rozložené lodyhy hořce tolitového *Gentiana asclepiadea* L. Lodyhy dlouhé až 60 cm modraly se dvojí řadou krásně modrých květů, v ústí bělavých. Byla tam i skupinka s kratšími a slabšími stvoly, ale s květy stejně krásnými. To všechno na poměrně malém kousku země, že se těžko hledala opora pro nohu k dalšímu postupu.

Po roce jsem se tam vrátil znovu. Hořce i ostatní druhy krásně kvetly a nic nerušilo klid tohoto zapomenutého koutu. Po dvou letech jsem tam jel znovu s přítelem dr. Š o u š k e m, milovníkem přírody, který se dal zlákat příslibem krásy „zahrádky v lese“. Tehdy jsme byli překvapeni oba, ale velmi nemile. Na okolí dopadla ruka osudu – kácelo se. Stromy padaly svými vrcholy se všech stran na volné místo do „zahrádky“. Klády byly odklizeny, ale ostatní větve a chvoji se ve vysoké vrstvě nakupilo zrovna v těch místech, kde to dříve tak kvetlo. Jenom několik pokřivených květů *Telekia speciosa* prodralo se roštím a žlutými květy dokazovaly, že tam ještě život zůstal. Provedli jsme odklizení pokud se to dalo, hlavně v místech s hořcem. Podařilo se nám při tom najít větvičku tohoto hořce s několika květy, pokřivenou a s listy ohnilými, jak ležela pod větvemi ve vlhku. Druh určil a potvrdil dr. B. Š u l a spolu s ostatními rostlinami.

Letos jsem se tam zase vypravil v neděli dne 11. srpna. Život zvítězil – pomalu tlející zbytky větví zakryl bujný porost netýkavky obecné. Nad něj vynikly vysoké klasy popelivky a telekie, které se mají zvláště čile k světu. Pomalu jsem rozhrnoval podrost a postupoval k okraji svahu studánky. Dlouhé, těžké klasy modrých zvonců hořce tolitového visely splývavě mezi bujícím rostlinstvem. Zjistil jsem, že v místech více postižených vyrazil lodyhy kratší, mnohé i bez květů, celkem asi 40 lodyh s pěkně zelenými listy kopinatě přirostřenými. Marně jsem hledal náprstník červený, *Digitalis purpurea* L, který tu v několika jedincích také rostl; zmizel a nevím, objeví-li se ještě. Zato jsem byl odměněn novým nálezem krásného zvonku. Mohutný stvol asi 70 cm vysoký, se bohatě rozvětvoval a měl bělavě modré, kulatě vykrojené zvonky. V sousedství zvonku našel jsem skupinku rostlin žlutě kvetoucí šalvěje, *Salvia glutinosa* a mohutný trs řebríčku (*Achillea sp.*) s bujně rostlými listy.

Hezky dlouho jsem pobyl v této „lesní zahradce“ a uvažoval jak vznikla. Pro její uchování je třeba udělat co bude možné a prozkoumat ještě lépe její okolí. Sám jsem ani po několikahodinovém hledání na podobné rostlinstvo nepřišel.

Jaroslav K u p k a, Uničov.

Víno a chmel na Šternbersku

V olomouckém časopise *Stráž lidu* ze dne 6. 9. t. r., str. 3, upozorňuje pisatel (bš) na kdysi bohatý vinohrad na Kosíři, kde zplanělé keře vinné révy dodnes vegetují a vznášejí otázku možnosti pěstování vína obnovit.

Na býv. šternberském panství setkáváme se v písemných pramenech s pěstováním vína již před 450 lety. Táhlý kopec nad Uničovskou ulicí ve Šternberku s dominující kapličkou nazývá se dodnes Vinohradem. Tak je také v nejstarším urbáři šternberského panství z r. 1515 označena polní trať, kde mají své vinohrady šternberští měšťané a usedlíci z tehdy samostatné vsi Moravské Ulice. Někteří z usedlíků této vsi se snad věnovali výhradně pěstování vinné révy, neboť jsou r. 1513 označováni „vinohradníky“ (Registrum platheariorum compilatum tempore advocatis Martini dicti Škarek 1507; fo 19, 21, 73, 74). Pěstování révy lze podle šternberských purkrechtních knih sledovat až asi do r. 1630.

Ve stejných pramenech setkáváme se i s pěstováním chmele. Před r. 1515 držela šternberská vrchnost někde v zahradách okolo města nebo zámku Šternberka chmel-

ník, který je však toho roku již zaniklý (Urbář 1515, fo 8). R. 1569 je prodáván chmelník na Lyksteině (dnes les od zámku k Dolnímu Žlebu; Purkrechtní kniha Šternberka, I. 302). O jednom chmelníku na tomto pozdějším Lichtensteině se mluví ještě r. 1608 a 1611 (PKŠ. II. 652, 666).

Také v Hnojicích se pěstoval chmel. Zatím co v majetku kovárny (dnešní čp. 51) se uvádí v urbářích chmelník (chmelinka) od r. 1515 až do r. 1664 (1515, 1531, 1546, 1590, 1599, 1652, 1664), zápis o chmelníku v usedlosti sousední (čp. 39) je proveden jen r. 1515, 1531 a 1546.

Také v jiných obcích se provádělo ojediněle pěstování chmele ještě v nedávné době (ve Štarnově asi do r. 1914), ale zvýšené pěstování cukrovky chmel úplně vytlačilo.

Karel Morav

Glossy k domnělým cyrilometodějským památkám v díle Frant. Příkryla

(Monstrance ze Špiček, cyrilometodějské kříže.)

1.

Dřevěnou monstranci ze Špiček (o. Hranice), která byla r. 1885 darována olomouckému Vlasteneckému spolku musejnímu,¹⁾ zabýval se první již r. 1859 ve své Církevní topografii Řehoř WOLNÝ,²⁾ který odmítal domněnku o souvislosti s cyrilometodějskou tradicí tím, že podobné monstrance se vyskytovaly často ve 14. a 16. století, v některých chudých moravských kostelích ještě r. 1670 a později. Známá pojednání M. TRAPPA z r. 1862³⁾ a zvláště HAVELKOVO z r. 1885⁴⁾ F. PŘÍKRYL však nerespektoval ve své disertační práci o moravských cyrilometodějských památkách.⁵⁾ V páté kapitole (*De monumentis in via „hradská“ a Velehradio versus Cracoviam*) se opírá o lidovou tradici a připisuje původ monstrance, kterou považuje za relikviář, době sv. Metoděje, kdežto v následujícím tištěném díle „*Ss. Cyrill a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě*“⁶⁾ i v jeho druhém svazku⁷⁾ je zmínka o monstranci v příslušné kapitole již vynechána.

V archivních pramenech, a to jsou v první řadě kostelní inventáře, je monstrance zřejmě pro nízkou hmotnou cenu dlouho opomíjena. Neuvádějí ji inventáře z let 1672 a 1682, citované WOLNÝM,⁸⁾ ani originály děkanských matrik z let 1690, 1764 a 1771.⁹⁾ Povšimnul si jí teprve r. 1805 špičský farář Augustin KUČA, který ji popsal ve farním inventáři v oddíle o dřevěném nářadí.¹⁰⁾ Podle zápisu se přechovávala v sakristii dře-

¹⁾ Sbírky musejního spolku, ČVSMO 1885, s. 52. Monstrance je označena nálepkou s číslem 876.

²⁾ G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie von Mähren*, I. Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese, III. Band, s. 354, pozn.³⁾

³⁾ *Památky archeologické* V, s. 123.

⁴⁾ J. H., *Dřevěná monstrance ze Špiček*, ČVSMO 1885, s. 45.

⁵⁾ *Dissertatio inauguralis: Memoria S. S. Cyrilli et Methodii in antiquis monumentis Moraviae. Auctore Francisco Příkryl Parocho Tynensi 1904.* (Stát. archiv Olomouc, 248a-f). K disertaci je přiložena *Místopisná mapa Velehradu a památek cyrillo-metodějských*, načrtnul P. František Příkryl 1903, dále PŘÍKRYLOVY tištěné práce *Sv. Kliment u Osvětiman* (Brno 1890), sep. z ČVSMO 1890 *Praehistorické nálezy u Kroměříže a Kvasic*, *Pravěké nálezy na Záhoří 1889—1890, 1891—1894* (ČVSMO 1891 a 1895) s mapou *Záhoří* (ze Záhořské kroniky) a sešit s vlepými opisy poznámek far. V. JUGANA a dopisu R. WOLNÝHO JUGANOVÍ z r. 1837, jehož český výtah otiskl P. ve spise *Sv. Kliment* na s. 21 a 22 (*Coplae schedularum in quibus adnotavit P. Laurentius Jugan parochus Osvětimanensis (1830—1857); traditiones populi de condito et dotato a rege Rostislao monasterio in monte Sti Clementis a. 863. α. et β. Apposita est copia litterarum Dri Georgii Volný O. S. B. Topographi Moraviae ad parochum L. Jugan de dato 20. Junii 1837. Confecit a. D. 1886 26. 7. P. Franciscus Příkryl Cooperator Magno Carlovicensis h. t. parochus Tynae 14. Aprilis 1903.*)

⁶⁾ Str. 89.

⁷⁾ *Ss. Cyrill a Method v památkách starožitných na Moravě a ve Slezsku*, s. 84.

⁸⁾ L. c. 355.

⁹⁾ StA Olomouc, konsistoř.

¹⁰⁾ Tamt.: *An Holz-Geräthen. Es wird auch in der Sakristei von undenklichen Zeiten aufbewahrt eine hölzerne blau staffierte Monstranz, von welcher die Erblehre der Pfarrkinder ist, dass sie von Zeiten Sankt Cyrills und Methods da sele.*

věná modře štafírovaná monstrance od nepaměti, podle podání farníků od dob sv. Cyrila a Metoděje. Tato zpráva sice posunuje existenci cyrilometodějské tradice památky mimo časový okruh cyrilometodějského milénia, je však i v tomto případě v zásadním rozporu s její výtvarnou formou, jejíž dobové zařazení odpovídá s určitou pravděpodobností patnáctému století. Naprostý nedostatek hmotného srovnávacího materiálu nahrazují jen zčásti kresby kališnických monstrancí v rukopisech z 15. století (jenském a göttingenském), kde ozáření kolem schránky s hostií tvoří esovitě a rovné nebo jen esovitě plamence, schránka pak je nasazena na tyči délky lidské postavy. Naše památka, řezaná z jediného kusu lípového dřeva, má s nimi některé společné znaky. Válcovitá schránka o vnitřním průměru 105–110 mm je max. 38 mm hluboká, na venkovních plochách je 6–8 mm široký zářez pro zasklení; pro melchisedech (lunuli), který chyběl již v době Ř. WOLNÝHO, je uvnitř dole vyvrtán kolmý otvor oválného profilu 6–7 mm. Na plášť schránky, který vybíhá dvojkonicky, je nasazen dvanáct plamenců tvaru šestibokého zploštělého jehlanu, vesměs fragmentované hroty tvoří nejzazší průměr asi 340 mm. Schránka je nasazena kompaktně na stvolu o průměru 27 mm, jehož povrch je šroubovitě žebrován. Nynější délka stvolu je 340 mm, ve výši 130 mm je vymodelován prstenec 49 mm široký, z něhož vyrůstají ve směrech os schránky čtyři hrubě modelované gotické listy. Dolní konec stvolu byl později zcela primitivně přirezán do síly 20 mm a volně vsazen do otvoru uprostřed obdélníkového podstavce, tvořeného deskou 222×180 mm, uprostřed 50 mm vysokou se dvěma konkávními stupni, která byla dříve připevněna k podkladu železným hřebem. Celá monstrance s podstavcem byla pokryta bronzovým nátěrem, který přechází v tmavozelený odstín, a je zachován jen nepatrně. Bronzování je mladšího data, neboť stopy modré polychromie pod jeho vrstvou jsou doloženy údaji faráře Kučí z r. 1805 i Ř. Wolného z r. 1859.

Podle uvedeného popisu odpovídá hrubé slohové zařazení úsudku J. HAVELKY, podle ikonografických dokladů je možné upřesnění (s jistými výhradami) do 15. století, předpokládané zkrácení stvolu nabízí domněnku o event. užití v kališnické liturgii. Podrobný výzkum t. zv. děkanských matrik (viz WOLNÝHO odvolání k r. 1670) by snad přivedl na stopy srovnávacího materiálu, podle něhož by naše závěru mohly být mnohem určitější.

2.

Dobový romantický názor na význam t. zv. cyrilometodějských křížů, který vyrostl z lidového podání a byl uplatněn po prvé r. 1881 prof. Janem HAVELKOU,¹¹⁾ stal se Františku PŘIKRYLOVI základem k dalším interpretacím, hraničícím s fantasií. Hlavní význam jeho prací z let 1904, 1905 a 1907 vidíme dnes v pracném soupisu těchto památníků, které označujeme termínem smírčí kříže. K úplnosti soupisu připojuji několik poznámek. Smírčí kříž v Úsově PŘIKRYL neregistroval,¹²⁾ ačkoli byl publikován r. 1894 A. FRANZEM¹³⁾ a stojí dosud na severním okraji Úsova za statkem čp. 46. Nejasná je historie smírčích křížů ve Slatinicích a Senici. PŘIKRYL uvádí v II. díle *Památek* kříž u dvora ve Slatinicích (s. 31, obr. 12 na s. 33),¹⁴⁾ kdežto ve výborové schůzi Vlasteneckého spolku musejního dne 25. listopadu 1893 podle zápisu Eugena Fierlingera *monsignore Wurm referuje, že slatinský cyrilo-metodějský kříž převezen k „Dominikánům“, kdež na čestném místě postaven v majetku musea zůstane“*. Byla to patrně náhrada za podobný kříž, který si vyžádali podle PŘIKRYLA olomoučtí dominikáni po r. 1885 ze Senice¹⁵⁾ a brzy ho na žádost Senických vrátili.

¹¹⁾ Kříže cyrilské a památky jim příbuzné. *ČVSMO* 188, s. 126.

¹²⁾ PŘIKRYL. *Ss. Cyril a Method*, s. 55.

¹³⁾ *Kunstarcheologische Aufnahmen aus Mähren*, tab. 24. Později psal o kříži J. LOLEK v *ČVSMO* 1913, s. 160.

¹⁴⁾ Viz též J. KSÍR, Evidenční soupis výtvarných památek v okrese olomouckém, *Sborník SLUKO* odd. B, sv. II, 1954, s. 102.

¹⁵⁾ Sv. II, s. 37, obr. 16 na s. 39.

Komplikovaný případ lze vysvětliti tak, že ve Slatinicích byly kříže dva, z nichž jeden, r. 1893 přenesený k dominikánům, je patrně totožný s křížem, postaveným později zakladatelům VSM na olomouckém Ústředním hřbitově.¹⁶⁾ K smírčím křížům nutno připočíst exemplář v Jeseníku, který označoval místo, na němž byl r. 1646 zastřelen Švédý kat M. W.¹⁷⁾ a kříže v Benešově, Životicích a Nové Vsi (dva).¹⁸⁾

Václav Burian

Olomoucký pokus o vydání Komenského „Brány jazyků“

Do okruhu rozsáhlé literární a překladatelské činnosti prvního olomouckého českého básníka, profesora pastorálky Václava Stacha (1755–1831), zapadá pokus o čtyřjazyčné vydání Komenského učebnice „Janua linguarum“, který však ztroskotál již při prvním kroku. Kolem Stachovy nevyzpytatelné osobnosti¹⁾ se za jeho olomoucké činnosti utvořil široký okruh protivníků, k němuž náleželi nepochybně také recensenti ukázkové části zamýšleného díla, jehož nedostatky bylo možno za běžných okolností odstraniti přátelskou radou a spoluprací. Druhou závažnou příčinou byl češtině nepřívětivý postoj stoupenců dozrávající josefinské éry, potlačující české národní hnutí, jehož projevem mělo býti vydání učebnice s českým textem.

Úvod obsáhlého návrhu²⁾ olomouckému studijnímu konsesu³⁾ na vydání čtyřjazyčné „Brány jazyků“, datovaného 14. května 1793, je zároveň dokladem Stachových snah o rozšíření znalosti českého jazyka u posluchačů olomouckého lycea. Stěžuje si v něm, že jeho úvodní přednášky do české řeči, které zavedl s vědomím lyceálního rektorátu, a které byly navštěvovány theologi i ostatními akademiky (vždy od 4.–5. hodiny odpolední třikrát v týdnu), byly znemožňovány generálním vikářem v. R. O. s e n t h a l e m, který důrazně zakázal seminaristům jejich návštěvu. Přípravy k hodinám jazykových cvičení přivedly Stacha na myšlenku vydati klasickou učebnici ve čtyřech řečech. Touto německo-latinsko-řecko-českou učebnicí měla býti J. A. Komenského „Janua linguarum“, „welche so klassisch ist, dass sie alle Nationen in Europa nicht nur in ihre Sprache übersetzt, sondern seit Jahrhunderten verschiedentlich in die öffentlichen Schulen eingeführt haben“. Stach dovozuje – a zní to vpravdě stachovsky – že dokonce i v n a š i c h (tehdejších) latinských školách se používá její neúplný výtah, „Orbis pictus“, k vyučování latině, bez ohledu na řečtinu, k níž se mládež na gymnasiích dostává úvodu. Stach konstatuje, že „Orbis pictus“ zlepšený, bez zbytečných vyobrazení a textem nepřeplněný, může býti k potřebě pro nižší i vyšší třídy gymnasií.⁴⁾ Ve svém čtyřjazyčném vydání „Brány“ viděl však tyto přednosti: Rozsah knihy by nebyl větší jako abeceda ve velké osmerce, cena by byla úměrná tomuto rozsahu. Kniha bude užitečnou všem gymnasiálním třídám při částečné výuce latiny a řečtiny i základech češtiny. Bude ulehčena zvláště výuka řečtiny jak učitelům, tak žákovi. Řečtina bude k užtku příštím theologům, kteří se bez její znalosti neobejdou při studiu Nového Zákona, prokáže dobré služby také budoucím filosofům a medikům, chtějí-li znáti dobře prameny svého oboru. Učebnici považoval za téměř nepostradatelnou zvláště u lyceí, kde nebyl zvláštní učitel řečtiny. K svému podání

¹⁶⁾ Cyrilometodějská klasifikace smírčích křížů se ve VSM udržela dlouho, viz pamětní desku Ignáce Wurma z r. 1923 na domě ve Wurmově ulici č. 1 v Olomouci.

¹⁷⁾ Nyní ve zdi nádvoří musejní budovy v Jeseníku.

¹⁸⁾ A. PESCHKE, Sühnekreuze im Freudenthaler Ländchen, *Freudenthaler Ländchen* 1934, s. 54.

¹⁾ Podrobnosti o Stachově olomouckém pobytu viz F. CINEK, *K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778–1870*, Olomouc 1934, s. 59 a násl., J. DRÁBEK, *Moravský generální seminář 1784–1790*, Olomouc 1946, s. 57 a násl., V NESPOR, *Dějiny university olomoucké*, Olomouc 1947, s. 107, pozn. 27).

²⁾ Akta k celému případu ve Státním archivu v Olomouci, olom. universita, stud. konses a rektorát, karton 31, č. II L 506.

³⁾ O studijním konsesu a učitelských shromážděních srv. V. NESPOR, *Dějiny univ. ol.*, s. 97.

⁴⁾ Některé partie z Komenského „Světa v obrazech“ přeložil pro syntaxisty těšínského gymnasia r. 1794 profekt Leopold S c h e r s c h n i k (StA Olomouc, olom. univ., stud. konses a rektorát, kart. 39, č. I P 616, zpráva studijnímu konsesu z 31. března 1794.).

přiložil osmistránkový sešit s pečlivým přepisem prvních 32 odstavců „Brány“ ve všech čtyřech jazycích.

Studijní konses (podepsáni rektor lycea F. B a r t l, prof. dogmatiky B ö h m, sekundář medicínsko chirurgického učení F e i c h t e r, exjesuité Nepomuk F e n t z l a K a r m á š e k) postoupil 28. května ukázkou Stachovy učebnice k posouzení učitel-skému shromáždění gymnasia, které vůči Stachovu pokusu zaujalo mrazivě zamítavé stanovisko. V přípisu studijnímu koncesu z 10. června se shromáždění vyjádřilo, že daleko vhodnější učebnicí pro mládež je „Orbis pictus“, vybavený ilustracemi, jehož popisy jsou snáze pochopitelné, zostrují pozornost, seznamují s přírodou, dávají žákovi správnější představy a utvrzují paměť. Rovněž Stachův nepříznivý názor na knižní ilustraci byl učitelským shromážděním po právu odmítnut a naopak doporučeno, aby podobnými obrazy byli vybaveni učitelé přírodovědy. Trnem v oku byla učitelskému shromáždění zřejmě čeština, která není ve škole předepsána a mládež prý k učení češtině nemůže být nucena, protože je přetížena jinými předměty. Rovněž řecký text uznán pro všechny humanitní třídy za zbytečný, ježto nižší třídy mají ke čtení i rozboru dosti cvičebních tabulí v 1. dílu řecké gramatiky a vyšší třídy mají nutná supplementa grammatica, malý hermeneuticko-analytický lexikon, k překladu pak chrestomatii dobrých řeckých autorů, což je nepochybně lepší než Stachův pokus. Žákovi by Stachova učebnice předkládala hotové dílo a nevedla by ho k samostatné práci. Podle řeckého překladu vyslovilo shromáždění příkrou sentenci, že za „a) *H. Stach weder der griechischen Grammatik, viel weniger der griechischen Syntax mächtig sey*“, za „b) *Dass er die rim expressivam der griechischen Wörter gar nicht kenne, folglich griechisch nicht verstehe*“, a pokračoval, že žáky nejen takto řecky nenaučí, nýbrž naplní jejich hlavy takovými slovy a významy, které nikdy v řeckých spisech nenajdou. Stejně byla vyslovena pochybnost o použití mnohých termínů Komenského z oblasti umění a řemesel, starým Řekům neznámých, i množství slov z filosofické, medicínské a mathematické terminologie, o kterých Komenský naopak nepojednává a která jsou obsažena ve spisech řeckých autorů. K dopisu, podepsanému Matějem P e l t z e m a Antonínem R a d v a n s k ý m, byl přiložen ještě seznam a rozklad jazykových poklesků ve Stachově řeckém překladu, podepsaný rovněž oběma recensenty.

Ve studijním konsesu pak byla 18. června sestavena umírněnější nota, podle níž nelze učebnicí přijati, ježto latině je mládež vyučována s úspěchem z dosavadních učebnic, řecký text je pro tři nižší třídy příliš náročný, pro vyšší třídy nedostatečný. V jednom se konses s gymnasijskými učiteli shodl úplně; na češtinu nutno hleděti jako na vedlejší věc. Zamítavé stanovisko koncesu bylo Stachovi stručně sděleno 21. června.

Přes prokázané nedostatky Stachovy práce nutno oceniti jeho snahu o šíření znalosti českého jazyka prostřednictvím spisu našeho předního pedagoga. Je však s po-dívem, že ani Stachovi, ani recensentům jeho ukázkového překladu nebylo známo lipské vydání „Brány“ v řeckém překladu L. Zachariáše S c h n e i d e r a z r. 1642,⁵⁾ tehdy více jak 150 roků staré, ani překlad Theodora Šimona H o l s a t a, vydaný ve Frankfurtě r. 1656.⁶⁾

Václav B u r i a n

⁵⁾ J. KVACALA, Die pädagogische Reform des Comenius. Berlin 1903. *Monumenta Germaniae Pedagogica*, Band XVI, XXXII.

⁶⁾ Univ. knihovna Olomouc 22429.

Pryšec křížmolitý a skákavé boby mexické

Za okny výkladních skříní v sev. Americe bývala někdy k upoutání pozornosti miska s bobovitými semeny, která občas poskakovala. Byla to semena mexické pryšcovité *Sebastiana Palmeri* WATS. Latex této rostliny býval používán na šípové jedy — přes tu jedovatost se však v semenu usadila hmyzí larva, které jed neškodí a jejíž prudké pohyby vyvolaly ono skákání.

Naše pryšce mají též leptavý latex, nejostřejší má *Euphorbia myrsinites* L., pryšec myrtovitý, značně jedovatá trvalka často u nás pěstěná na skalkách. Vniknutí léku do oka může vyvolat oslepnutí. Jiné naše pryšce mají latex méně leptavý, přes to bývají lidově užívány na bradavice. *Euphorbia amygdalina* L., pryšec mandloňovitý — byla v okolí Brna téměř vyhubena pro svoji pověst jakožto protirakovinný lék (skutečně jistý účín proti dělení buněk má). Pro silně dráždivé účinky je latex mnohých našich pryšců drastikum, to jest lék, vyvolávající prudké průjmy, obyčejně se silnými kolikami a začasť s krví spojené. Jako energické projímadlo byl ve venkovských zahrádkách proto pěstován pryšec křížmolitý, *Euphorbia lathyris* L., nápadný svými do kříže sestavenými listy; latex byl rybím jedem, semena, poněkud větší než semének, byla prudkým lidovým projímadlem a uvažováno o nich i jako o surovině pro získání technického oleje.

Pracoval jsem jednou v noci v laboratoři a slyšel v tom nočním tichu občas zachrastění. Jda po zvuku, zjistil jsem, že vychází ze sbírky toho času sebraných semen léčivých rostlin losínského ústavu, která byla rozložena v Petriho miskách, aby lépe proschla. A bylo to semeno pryšce křížmolitého, co chrastění působilo. Jedno semeno se v několikaminutových přestávkách prudce pohybovalo. Tedy i naše pryšcovitá má svého — onomu mexickému obdobného cizopasníka, ale entomologové, jichž jsem se na to ptal, nic bližšího nevěděli — a larva bohužel asi zhynula; semeno se pohybovalo sice asi 10 dní dále, ale nic z něho nevylezlo, takže určit původce nebylo možno. Snad však někdo z čtenářů ví cos bližšího.

Pryšec křížmolitý nazýván též pryščem skočcovým (viz DOSTÁL) a snad to jméno pochází od někoho, kdo podobný zjev již pozoroval — a pak i české jméno ricinu „skočec“ by bylo odvozeno odtud, z podobnosti k pryšci křížmolitému, a nikoli — jak by se mohlo za to míti — naopak, že pryšec skočcový tak nazván podle rodové příbuznosti s ricinem, jehož české jméno — jak se obecně soudí — odvozeno od rychlého růstu (tedy ne od skákavých semen).

Prof. MUDr. Sc. J. K a b e l í k

Nové doklady dávnověkého osídlení v okolí Moravičan

Na podzim r. 1956 při orbě traktorem na poli parc. č. 1024/1 a 1024/2 v katastru obce Moravičany pozoroval Jaromír Homolák temná místa v ornici a na nich četné střepy. Jde o rozrušené objekty z mladší doby kamenné s typickými střepy volutovými, z nichž některé jsou zdobené vpichovanými výzdobami. Materiál, z něhož byly nádoby robeny, je silně promíchán tuhou, jak je to na Mohelnicku obvyklé. V těchto místech sondoval též mohelnický L. Kapl a z nalezených střepů mohou s Jos. Horkým sestavit dokonce celou nádobu. Rovněž na podzim r. 1957 při orbě našel se tu pěkný pazourek 8,5 cm dl., na jedné straně 3 cm, na druhé 5 cm široký, po jedné straně retušovaný.

Při orbě na řepku v srpnu 1957 na Dlouhých dílečkách v katastru moravičanském narušil traktor na několika místech sídelní objekty neolitické s kulturou volutovou a s daleko početnějšími střepy kultury malované. Vedle střepů vyoraly se též kusy mazanice. Na témže poli vyorali se též střepy slovanské, převážně už středověké, včetně střepů ze silných zásobnicových nádob. Při orbě v říjnu r. 1957 vyoraly se na sousedním poli směrem k Mohelnici početné střepy těchže kultur, hlavně malované s množstvím mazanice, jejíž ne jeden zbytek nese otisky po kolících.

Tyto nové lokality ukazují, jak osídlení v mladší době kamenné rozprostíralo se na mírných svazích, svažujících se k Moravě a táhnoucích se od Mohelnice k Moravičanům. Jiná sídliště rozprostírala se zase v blízkosti Třebůvky.

Z jara 1957 při kopání jámy pro sloup elektrického vedení na okraji pole nedaleko odbočky ÚP závodů na pravém břehu Třebůvky přišel J. Adamec v hloubce 130 cm v sprašovém podkladě na početné střepy volutové kultury. Střepy jsou dosti hrubé a prozrazovaly by nádoby dosti neuměle vyrobené. V materiálu není přimísena tuha podobně jako ve střepích, které J. Horký našel r. 1956 v katastru žadlovickém a které podle tvrzení J. Horkého jsou moravičanským podobné.

V říjnu 1957 při prohlídce zoraného pole v Širokých dílech v katastru moravičanském, ale již v blízkosti katastru loštického, našel Jiří Adamec neolitické střepy a pazourek 6 cm dl., 1,2–1,5 cm široký, oboustranně retušovaný.

Na farském dvoře při kopání příkopu pro vodovodní potrubí a dolu na vápno přišlo se na některé střepy z doby bronzové a na velmi početné střepy slovanské, snad z 10. až 12. stol., i pozdější. S dřívějšími nálezy na obou březích Třebůvky vydávají svědectví o osídlení obou břehů nejdolnější Třebůvky už v době lidu popel. polí a potom v době slovanské, kdy tu povstala nynější vesnice Moravičany.

Josef Novák

K článku Floriana Zapletala „Poloha hradu Hlubokého“

V 73. čísle Zpráv KVM v Olomouci (červenec – srpen 1957) napadl Florian Zapletal Ferulíkův článek o poloze hradu Hlubokého. Jest věcí s. Ferulíka, aby uvedl vývody Zapletalovy na správnou míru.

Mou povinností jest odpovědět na dvě místa týkající se mé osoby. Zapletal píše: *Domnělému objeviteli hradu se přesto dostalo nekritické pochvaly* (totiž v *Časopisu Společnosti přátel starožitností*). V uvedeném časopise, ročník LXV., 1957, str. 57. každý může číst tyto mé řádky: *Alois Ferulík (Hrad Hluboký, Vlast. věstník mor., 1955) lokalizuje polohu hradu Hlubokého k stanici Hrubá Voda, kde je topické jméno Wüstes Schloss.* — Opravdu je potřeba hodně fantasie, aby někdo v uvedeném viděl nekritickou pochvalu a ne konstatování skutečnosti.

Dále mně Zapletal vytýká, že v své populární práci Z minulosti Olomouckého kraje umísťují prý hrad Hluboký nesprávně do okolí obce jménem Hlubočky. — Na str. 31 uvedené práce může každý číst: *Odtud, pak z hradu Hlubokého u Hluboček, z Dolan, z Citova a z Tovačova škodili husité olomouckým měšťákům.* — Psal jsem úmyslně u Hluboček, poněvadž Hrubé Vody tehdy ještě nebylo, a uvádět Hrubou Vodu v 15. st. byl by anachronismus. Dále Zapletal inkriminuje má slova o Hlubokém na str. 34. Tam píšu: *Název obce (Hluboček) souvisí s jménem hradu zvaného Hluboký.* — Opravdu nevím, co je tady závadného.

Ještě malou poznámku. Zapletal při vypočítávání těch, kteří se proti lokalizaci hradu Hlubokého provinili, zapomněl — takové nedopatření se kritikům často stává — na sebe. V své práci *Počátky husitství v Přerově* a v jeho širším okolí (cituji zvláště: otisk z *Ročenky Městského musea v Přerově*, roč. II., Přerov 1938, tedy plné tři roky po vyjití *Řemešova* článku) píše na str. 39.: *Tento hrad (to jest Hluboký) ležel východně (sic!) od Olomouce.* Dále píše na str. 40: *Hrad Hluboký ležel u vsi Hluboček* (tedy to, co vytýká mně!). V svém článku ve Zprávách KVM Zapletal dává lekci Ferulíkovi, že nic neví o dalších osudech hradu, ale v své práci *Počátky husitství v Přerově* na str. 40 píše: *Hrad byl r. 1426 rozbořen a nebyl již obnoven.* Není vyloučeno, že informátorem Ferulíkovým byl právě článek Zapletalův; v každém případě dochází však ke komické situaci, že Zapletal útočí na svůj vlastní článek, aniž by si toho snad byl vědom. K tomu podotýkám, že Zapletal měl pravdu, pokud se týče rozboření hradu v r. 1938, ne však v r. 1957.

Ladislav Hošík

Chřapáč elastický → *Helvella elastica* BULL.

Dne 17. 8. 1957 našel jsem 17 kusů tohoto dosti vzácného druhu na jednom stanovišti v lese Doubravě ve východním cípu lesa u dráhy k Července. Je tam vysoký les smíšený s hustším podrostem lipovým a smrkovým, půda pokrytá vrstvou hniječích listů bez trávy, hodně vlhká.

Většina kusů byla 6 cm vysokých, 4 kusy jen 3 cm. Celá skupina na jednom místě pohromadě v okruhu asi 20 cm. Klobouk plodniček 2–4 cm v průměru, ve středu smáčklý ostře dolů a ve dva laloky vykrojený. U některé plodnice vzpřímeně, ostatní oble ke třeni přikloněné, hladké, u větších kusů se zahrnutým okrajem dovnitř. Klobouk shora bledě pleťové barvy s šedavým nádechem. Třeň světlejší, bělavý, rovněž tak spodní strana klobouku.

Podle VELENOVSKÉHO roste ve vlhkých jehličnatých i listnatých lesích od července do října, dosti řídké. Byl nalezen hlavně na teplejších místech v Čechách u Karlštejna. Sbíral jsem jej v lese Doubravě dvakrát, vždy v tomto teplejším místě poblíž Litovle.

Jar. K u p k a

Botanická zpráva

V zahrádce našeho rodinného domku (Tř. Svornosti 9 v Olomouci) pozoroval jsem nenadálý výskyt některých vzácnějších rostlin, které nebyly námi zasety nebo zasaženy, nýbrž jichž semena byla tam asi ptactvem zanesena a z nichž vyrostly na trávníku, po leta naprosto neobděláném, následující rostliny. Před lety překvapil mne krásně rozkvetlý *Adonis vernalis* L., jediný pěkný exemplář, druhý už se vůbec neobjevil. R. 1952 objevilo se velké *Veratrum nigrum* L., rozkvetlo nádherně, také v následujících letech i letos (1957) v plné kráse. R. 1955 pěkně rozkvetla v jednom exempláři *Scrophularia vernalis* L., v jejím sousedství ukázaly se listy, připomínající *Astrantii*, ale bez květů. Dále se už *Scrophularia* neobjevila, zato rozkvetla v několika exemplářích *Astrantia maior* L. Po několik let už roste v zahrádce v pěkných, státných exemplářích hojně se rozmnoživší *Polygonatum multiflorum* ALLIONI.

M. R e m e š

Ke zprávám o olomouckých nálezech pravěkých obilnin

Ve starší archeologické literatuře, která bývá mnohdy i v nejnovější době ještě nesprávně citována, byly pokládány Wanklovy nálezy, které získal při stavbě olomouckého Národního domu (1887) za zbytky nákolních staveb. Nejen, že nešlo o nákolní stavby, ale ani o nálezy prehistorické, nýbrž jen mladě středověké, ba nejspíše vůbec časně novověkého původu. Paralelně s tím nutno opravit i všechny průvodní závěry. Tak podle HEERA¹⁾ a BUSCHANA²⁾ klade E. SCHIEMANN³⁾ olomoucký nález žita, pocházející z těchto nálezů „noch an die Spitze ihrer geschichtlichen Reihe“ do bronzové doby, prý podle bronzových nástrojů a zbytků nákolního prasete. Jiný podobný mylný údaj uvádí F. BERTSCH,⁴⁾ který považuje nález opatrněji již jen za latěnský. W. STOKAR říká,⁵⁾ že podle nálezové zprávy přes latěnský průvodní materiál (který taktéž není zachován a nález neprovázal) nutno prý olomoucký nález

¹⁾ O. HEER, Die Pflanzen der Pfahlbauten (Zürich 1865).

²⁾ BUSCHAN, Vorgeschichtliche Botanik der Kultur und Nutzpflanzen der alten Welt (Breslau 1895).

³⁾ SCHIEMANN E., Entstehung der Kulturpflanzen (Berlin 1932).

⁴⁾ BERTSCH F., Herkunft und Entwicklung unserer Getreide (1939), Früchte und Samen (Stuttgart 1941).

⁵⁾ STOKAR Walter von, Die Urgeschichte des Hausbrotes (1951).

považovati nanejvýš jen za slovanský. Jde však, jak jsem se zmínil, o nález časně středověký nebo novověký a nelze mu přikládati to stáří, pod jakým je uváděn v literatuře. Navíc nutno uvést, že nálezy nebyly nikdy určeny botanicky, takže z nich nelze dělati tak dalekosáhlých závěrů jaké jsou jim někdy, jak jsem právě uvedl, připisovány.

Jos. Skutil

K Holubovu jubileu.

Vzpomínajíce stodesátých narozenin E. Holuba litujeme, že se tomuto přednímu českému africkému cestovateli nedostalo dodnes zasloužené vyčerpávající synthetické monografie, ač dílčích prací holubovských je jistě s dostatek. Litujeme toho tím více, že ve světové literatuře je Emil Holub uváděn mnohdy jen jako rakouský cestovatel, aniž by bylo vzpomenuť také jeho češství, a že jeho sbírky stále postrádají aspoň literárního zachycení, když již byly dříve nenávratně rozptýleny. U vědomí toho bychom si přáli odčinit tento dluh české literatury zeměpisně cestovatelské a sdružujeme se v Olomouci v kolektiv, který si ukládá za úkol zhodnotit literárně Holubův život, práci a dílo v souhrnné vyčerpávající monografii, která by kriticky ukázala Holubovu práci v současném světovém rámci. Nemůžeme arciť stanovit dobu, kdy práce bude skončena, ale vynasnažíme se, aby se tak stalo co nejdříve.

RNDr E. Hachler, Dr B. Hřibová, M. Mastná, Dr Ing V. Novák,
MUDr Al. Roztomilý, Dr Jar. Schäfer, Dr J. Skutil.

Různé

● **Pěkný příklad nádražní propagace musejné vlastivědné práce v Přerově.** Na nádraží v Přerově využili vhodně místnosti kulturního střediska k propagaci vlastivědné práce a zájmu. Je zde umístěno velké akvarium a v poslední době zde vystavuje jeden ze železničních zaměstnanců na několika velkých panelech hojně ukázky nej-různějších starých papírových platidel různých zemí. Není potřeba podotýkat, že obě expozice se těší velkému pozoru cestujících, zejména mládeže. Nebylo by možno i na jiných nádražích, právě v kulturních střediscích, propagovati podobným způsobem vlastivědný zájem a odvracet tak pozornost mládeže od jiných nevídaných jevů?

JSk

● Naše museum získalo darem několik ročníků bývalého západomoravského vlastivědného časopisu *Od Horácka k Podýjí* a ZAPLETALOVY *Geologie země Moravsko-slezské* (1931–1932), které můžeme poskytnouti zájemcům zcela zdarma, jestliže nás o tyto knihy požádají.

Redakce

● Při Krajském vlastivědném museum v Olomouci se zakládá vlastivědný kroužek pro dějiny Olomouckého kraje. Posláním kroužku je systematicky prozkoumat vývoj hospodářských a politických poměrů v kraji a rozšířit znalosti o životě a boji dělnické třídy. Zveme všechny zájemce o práci v kroužku, kteří se mohou přihlásit na adresu KVM Olomouc, Purkrabská 2 nebo osobně v kanceláři musea v době od 7–15,30 hod.